

Jurisprudencija, 2005, t. 78(70); 85–94

PASITIKĖJIMAS TEISMU: KAI KURIE TEISMO VEIKLOS VIEŠUMO ASPEKTAI

Doc. dr. Virgilijus Valančius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas cpk@ltu.lt

*Pateikta 2005 m. rugpjūčio 29 d.
Parengta spausdinti 2005 m. gruodžio 6 d.*

Pagrindinės sąvokos: teismo valdžia, teismo ir visuomenės santykis, teismo veiklos viešumas, visuomenės pasitikėjimas.

S a n t r a u k a

Straipsnyje pateikiami autoriaus svarstymai apie teismo veiklos viešumo sampratą, ribas ir teismo veiklos viešumo įtaką visuomenės pasitikėjimui teismo valdžia.

Konstatuojama, kad atsižvelgiant į nūdienos demokratinės visuomenės poreikius vargu ar užtenka teismo veiklos viešumą tapatinti tik su teismo posėdžių ir bylos medžiagos viešumu. Teismo, kaip institucijos, veiklos viešumas veikia visuomenę plačiąja prasme, t. y. visus visuomenės narius: tiek turinčius bylinėjimosi teisme patirties, tiek jos neturinčius. Teigiama, kad žinių apie teismo veiklą stoka neskatina visuomenės narių pasitikėti teismo valdžia.

Straipsnyje daroma išvada, kad teismo veiklos viešumas reikalingas tiek visuomenei, tiek teismui. Ieškoma atsakymo į klausimus, kokiais būdais patys teismai galėtų prisidėti prie jų ir visuomenės narių tarpusavio supratimo stiprinimo nepažeidžiant tokių fundamentinių teismo veiklos ir teismo proceso principų kaip teismo nepriklausomumas ir nešališkumas, asmens privataus gyvenimo apsauga.

1. Prieš pradėdami gvildinti teismo veiklos viešumo ir nepriklausomumo sąlyčio aspektus iškelkime keletą klausimų, atsakymų į kuriuos paieškos padėtų atlikti išsamesnę nagrinėjamos temos analizę.

Pirmiausia klausiamo, ar egzistuoja visuomenės ir teismo, kaip vienos iš valstybės valdžios šakų, savitarpio supratimo, arba, pavadinkime švelniau, – santykio, problema? Jeigu į šį klausimą atsakome teigiamai, tai kokie galimi jos sprendimo būdai?

Bandydami pagrįsti tezę, kad visuomenės ir teismo valdžios savitarpio supratimo problemos nėra, susidurtume su dideliais keblumais. Todėl renkamės kitą kelią. Šios problemos egzistavimą priimkime tarsi savitą apriorinę teisinę prezumpciją, aplinkybę, kurios nereikia įrodinėti. Pasitelkime sofistinę mintį – kur egzistuoja santykis, visada rasis vietos problemai. Taigi preziumuojame – teismo ir visuomenės savitarpio supratimo problema egzistuoja savaime. Kodėl? Ar yra valstybių, kuriose visiškai sutinkama su teismų priimamais sprendimais? Atsakymas vienareikšmis – nėra. Ar yra valstybių, kuriose teismai nedaro klaidų? Teigiamas atsakymas sukeltų nuostabą. Ar yra šalis, kurioje visuomenė beatodairiškai pasitikėtų teismais? Nė vienas informacijos šaltinis nesuponuoja prielaidų atsakyti „taip“.

2. Taigi, ar tam tikra teismo ir visuomenės santykio problematika užprogramuota ir nėra jokių jos sprendimo būdų? Ar tai reiškia, kad bet kokie šios srities tyrinėjimai pasmerkti suktis užburtame

rate? Turbūt ne. Ką daryti? Bandykime susiaurinti diskusijos lauką, apčiuopti problemos šerdį. Neabejotina, ta šerdis – visuomenės pasitikėjimas teismu. Galima teigti: visuomenės pasitikėjimo teismais lygis tiesiogiai lemia tai, kiek ir kokio laipsnio būna pageidautinas bendravimas, kitaip tariant, visuomenės ir teismo tarpusavio „susikalbėjimas“.

3. Stojimo į Europos Sąjungą laikotarpiu atlikti sociologiniai tyrimai rodo, kad nuo 1998 m. kovo iki 2004 m. kovo pasitikėjimo teismais Lietuvoje kreivė kilo, o nepasitikėjimo, atvirkščiai – smuko. Pavyzdžiui, 2004 m. kovą Lietuvos teismais pasitikėjo 24 proc., o nepasitikėjo – 33 proc. gyventojų (1998 m. kovą teismais pasitikėjo 16 proc., nepasitikėjo – 48 proc. respondentų) [1, p. 57]. Vis dėlto gyventojų apklausų rezultatai (manome, kad šiame straipsnyje nederėtų įtraukti į polemiką dėl tokių apklausų patikimumo) vis dar rodo nelabai aukštą pasitikėjimo teismais lygį: jais 2004–2005 m. pasitiki 20,3–25,3 proc. gyventojų, o nepasitikėjimas svyruoja nuo 37,8 iki 30,1 proc. [2].

Pažymėtina, kad pasitikėjimo teismo institucija lygio vidurkis naujosiose ES narėse yra net mažesnis nei Lietuvoje [1, p. 57]. Taigi nedideli pasitikėjimo teismu rodikliai nėra vien Lietuvos ypatybė ir iš dalies tą galima paaiškinti pačia teismų veiklos specifika – paprastai su teismais susiduriama ne savo noru, viena iš teisiniame ginče dalyvavusių šalių lieka nepatenkinta teismo priimtu sprendimu. Kita vertus, kaip vertintina padėtis, kai teismai, kurių konstitucinė priedermė – ginti asmenų teises, laisves ir teisėtus interesus, nurodomi kaip viena labiausiai šias teises pažeidžiančių institucijų, o teisė į teisingą teismą – kaip viena iš pažeidžiamiausių žmogaus teisių [3, p. 21]? Beje, net 57 procentai respondentų per 2003 m. kovą atliktą apklausą pareiškė manantys, kad teismų sprendimai yra neobjektyvūs [1, p. 57]. Kitaip tariant, visuomenei kyla abejonių dėl teismo veiklos nešališkumo. Mažas pasitikėjimas teismais, manytume, yra viena iš prielaidų, leidžiančių teigti, kad Lietuvoje tarp visuomenės ir teismo iš tiesų egzistuoja savitarpio supratimo problema.

4. Pastaraisiais metais autoriai, visuomeninės organizacijos, institutai yra atlikę nemažai tyrimų bei pateikę apibendrinimų apie Lietuvos teismų institucinį sutvarkymą, nepriklausomumą, procesą teisme, etc. [Žr., pvz., 3; 4; 5; 6; p. 319–339; 7]. Juose iš esmės „nekimbama“ prie institucinės Lietuvos teismų sanklodos, pažymima, kad teismų nepriklausomumo būklė yra tinkama, teisinis reguliavimas (šioje srityje pripažinkime ir nemenką nacionalinio Konstitucinio Teismo indėlį¹) pažangus. Tačiau diskutuojant apie teismo veiklą Lietuvoje vis dažniau pasigirsta nuomonių, kad teismų sistema esanti uždara², visuomenei ne visada suprantami teismų sprendimai³, reiškiami kritika dėl teismų valdymo⁴ ir pan.

5. Kokie veiksniai lemia visuomenės pasitikėjimą teismu? Vienareikšmiškai atsakyti į šį klausimą vargu ar įmanoma. Neįsitraukdami į plačią diskusiją apsiribokime vidinių teismų sistemos veiksmų paieškomis ir iš dalies remdamiesi minėtų tyrimų duomenimis išskirkime tris visuomenės pasitikėjimą lemiančių veiksmų grupes:

- (1) teismo veiklos viešumas;
- (2) teismo proceso trukmė;
- (3) teisėjo asmeninės savybės, profesionalumas, procesinė elgsena.

Teismo veiklos viešumas, arba visuomenei prieinamos informacijos apie teismų veiklą buvimas. Ar iš tiesų teismai Lietuvoje tampa informacijos prasme uždara, nuo visuomenės narių nutolusia sistema? Ar teismo veiklos viešumas mažina visuomenės (ne)pasitikėjimą⁵ teismu? Jeigu taip, tai ar viešumas teismų veikloje turi ribas? Ar informavimas apie teismo veiklą, nagrinėjamas bylas yra suderinamas su teismų veiklos specifika, jų nepriklausomumu ir nešališkumu ir jei taip, tai kokia apimtimi? Pagaliau, kam ir kodėl reikia papildomai informuoti visuomenės narius apie teismų veiklą – juk teismų

¹ Žr., pvz.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimą, 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimą, 2000 m. sausio 12 d. sprendimą, 2001 m. liepos 12 d. nutarimą.

² („objektyvių kriterijų stoka ir pernelyg uždaras ir neaiškus procesas“ [4, p. 27], „atsiskleisti nenori ne tik uždara teismų sistema, bet tuo nėra suinteresuotos ir kitos valdžios šakos“ [37, p. 16–17]; „anksčiau tik žodžiu priekaištus teismais reiškęs prezidentas V. Adamkus [...] sudarė darbo grupę, kuriai pavesta pateikti siūlymus, kokių reikėtų imtis priemonių, įveikiant teismų uždaramą bei formuojant teisėjų korpusą“ [38]; „aklina siena kuria atsitverta nuo visuomenės, paremta konstituciniu principu, kad teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“ [39].

³ „Dialogo su visuomene reikia ne tik teisėjams, bet ir visuomenei“ [8, p. 10], „visuomenė turi teisę žinoti, kokiais teisiniais argumentais remiantis priimami vieni ar kiti sprendimai“ [40].

⁴ „2004 metais deramo dėmesio nesulaukė svarbiausios sisteminės problemos – teismų valdžios šakos uždaramas, jos neprofesionalus valdymas, atskaitingumo tvarkos trūkumai“ [3, p. 21].

⁵ Priešdėlis „ne“ sąmoningai vartojamas skliausteliuose norint pabrėžti galimą viešumo poveikį tiek pasitikėjimui teismu, tiek ir nepasitikėjimui (aut. past.).

priimami sprendimai ir teismo procesai yra vieši, ir, regis, nėra jokių kliūčių visuomenės nariams susipažinti su teismų veikla.

Teismo proceso trukmė. Šiandien turbūt nebeverta diskutuoti dėl to, kad bylų nagrinėjimo trukmė yra svarbus teisminės gynybos veiksmingumo rodiklis. Kokiais būdais turėtų būti reaguojama į vis didėjantį bylų srautą teismuose ir neišvengiamą šio proceso palydovą – bylų nagrinėjimo trukmės didėjimą? Teismo proceso trukmę kaip vieną iš nepasitikėjimo teismu rodiklių, žymi 7 proc. sociologinėse apklausose dalyvaujančių asmenų [1, p. 57].

Teisėjo asmeninės savybės, profesionalumas, procesinė elgsena, kitaip tariant, teisėjo etika ir tinkamas teismo proceso taisyklių laikymasis. Ar iš tiesų teisėjai Lietuvoje yra „akli įstatymo taikytojai“ [5], neįsitraukę konkretaus žmogaus problemai? Kiek konkretaus asmens požiūrį į teismo procesą lemia teisėjo profesionalumas, elgsena procese? Ar palankaus arba nepalankaus sprendimo priėmimas išties yra vienintelis kriterijus, pagal kurį sprendžiama, ar teismo procesas buvo teisingas? Vienareikšmiškai atsakyti į minėtus klausimus iš esmės neįmanoma.

6. Nesiryžtame suteikti *prima facie* galios nė vienai iš minėtų veiksmų grupių. Tačiau manytume, kad tik pirmoji iš jų (teismo veiklos viešumas) veikia visuomenės pasitikėjimą teismu plačiąja prasme. Pasirinkdami sąvoką „plačiąja prasme“ turime galvoje statistinį visuomenės pasitikėjimo rodiklį, kuris nesiejamas su sociologinių tyrimų respondento ir teismo tiesioginėmis procesinėmis sąsajomis. Kitaip tariant, šios sąvokos vartojimas apima visus visuomenės narius: tiek turinčius bylinėjimosi teisme patirties, tiek jos neturinčius. Lietuvos gyventojų apklausos rodo, kad daug įtakos jų nuomonei apie teismus turi žiniasklaidoje pateikiama informacija, ir tik labai nedidelė neigiamai teismų veiklą vertinančių respondentų dalis asmeniškai buvo susidūrę su teismais.¹ Teismo proceso trukmė ir teisėjo procesinė elgsena daugiau veikia siauresnę visuomenės (tiksliau – apklausų dalyvių) dalį. Būtent šiai asmenų grupei – bylininkams teismuose, kitiems proceso dalyviams (advokatams, prokurorams, liudytojams, ekspertams, specialistams ir kt.) atsiranda objektyvesnės prielaidos pareikšti savo nuomonę apie teismą. Todėl jų nuomonę reikėtų vertinti kaip visuomenės pasitikėjimą „siaurąja prasme“.

Kadangi straipsnio apimtis riboja galimybę išsamiai patyrinti visas minėtų veiksmų grupes, šiandieninės analizės objektas – kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai.

7. Kuo teismo veiklai reikšmingas viešumo elementas? Kokie galimi viešumo teismo veikloje sampratos skirtumai? Ar įmanomas „totalus“ viešumas teismo darbe? Šie ir kiti klausimai yra svarbūs norint įsigilinti į problemos esmę, padeda apčiuopti skirtingų požiūrių sąlyčio galimybes.

Pradėdami polemiką viešumo teismo veikloje tema turime sutarti, kad teismas – tai integrali visuomenės dalis, kad demokratinėje valstybėje teismas nėra ir negali būti aukščiau visuomenės. Ši tezė reikšminga toliau plėtojant mintį, kuri sietina su visuomenės teise žinoti, kokiais principais remiantis veikia valstybės valdžios institucijos, taigi ir teismai. Maža to, žinios apie teismą sudaro galimybes kiekvienam asmeniui, taigi ir visuomenei apskritai reikšti savo nuomonę apie teismo veiklą, pateikti kritines pastabas, kurias teismas „privalo priimti“ [9].

8. Turime konstatuoti, kad sąvokos „teismo veiklos viešumas“ turinys turi daug atspalvių. Teisės studentas, praktikuojantis teisininkas: teisėjas, advokatas, prokuroras ir pan., paklaustas apie viešumo sampratą teismo veikloje, nedvejojamas atsakys, kad tai sietina su teismo proceso ir bylos medžiagos viešumu² [žr., pvz.: 10, p. 165; 11, p. 72–77]. Pavadinkime šią teismo veiklos viešumo sampratą „siaurąja“. Tuo tarpu kiti visuomenės atstovai (dažniausiai politikai, sociologai, žurnalistai) teismo veiklos viešumą, regis, sieja ne tik su individualios bylos nagrinėjimu, bet ir su teismo institucijos atvirumu, skaidrumu, atskaitingumu visuomenei [žr., pvz.: 12]. Šią teismo veiklos viešumo sampratą vadinkime „plačiąja“. Manytume, abu požiūriai, iš esmės papildydami vienas kitą, gali darniai „sutarti“. Galime imtis ir drąsesnės retorikos – nūdienos pilietinės visuomenės brandos laipsnis diktuoja poreikį teismui taip pat keisti „išaugtus marškinius“. Priešingu atveju kyla pavojus ne didinti, o mažinti teismo ir visuomenės savitarpio supratimo lygį. Šiam požiūriui pagrįsti pasitelkime sociologinį metodą, padedantį suvokti, anot teisės teoretikų, ne tik kasdienes „teismų problemas“, bet ir „palaikyti nuolatinį teisės ryšį su visuomenės gyvenimo pilnatve [13, p. 36–37].

¹ Pavyzdžiui, 2004 m. Lietuvos socialinių tyrimų instituto pateiktoje apžvalgoje pažymima, kad tik 8 proc. apklaustų gyventojų asmeniškai buvo susidūrę su teismu.

² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9, 10 straipsniai, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9 straipsnis, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 8, 12 straipsniai.

9. Minėti visuomenės apklausų rezultatai negali nekelti klausimo – kas pirmiausia lemia skeptišką visuomenės narių požiūrį į teismus Lietuvoje? Teiginys, kad teismai neatlieka žmogaus teisių ir laisvių apsaugos misijos, būtų aiškiai neteisingas. Nacionaliniai teismai kasmet išnagrinėja šimtus tūkstančių teisinių ginčų¹. Nesutinkančių su teismų sprendimais nėra daug². Nors teismų darbo apimtis didėja, bylų nagrinėjimo stabilumo rodikliai 2004 m. buvo didžiausi per pastaruosius penkerius metus tiek apylinkių, tiek apygardų, tiek administraciniuose teismuose – aukštesnės instancijos teismai panaikino apie 23 proc. apskųstų bendrosios kompetencijos teismų sprendimų ir 7 proc. apskųstų nuosprendžių, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas panaikino apie 14,6 proc. apskųstų apygardų administracinių teismų sprendimų. Kita vertus, jau minėjome, kad nepasitikėjimą teismais reiškia apklausų dalyviai, niekad patys nesusidūrę su teismais. Viešoji opinija Lietuvoje išlieka ganėtinai kategoriška – teismų sistemai trūksta viešumo.

10. Taigi pabandykime atitrūkti nuo „siaurojo“ požiūrio į teismo veiklos viešumą ir susitelkti ties „plačiuoju“, toliau straipsnyje būtent šią prasmę suteikdami nagrinėjamai teismo veiklos viešumo sampratai. Teismo veiklos viešumas, arba visuomenei prieinamos informacijos apie teismų veiklą buvimas. Kam jis reikalingas? Nors iš pirmo žvilgsnio atrodytų keista, tolesnes mintis dėstysime vadovaudamiesi teiginiu: viešumas reikalingas tiek visuomenei, tiek teismui.

Turbūt neverta plačiau diskutuoti dėl to, kad tinkamos informacijos apie teismų sistemą, jos funkcionavimą, proceso pobūdį ir trukmę buvimas yra neatsiejama teisminės gynybos prieinamumo principo dalis [14, p. 6]. Svarbu ne tik tai, kad informacijos apie teismo veiklą stygius mažina visuomenės narių galimybes veiksmingai ginti savo pažeistas teises. Negalima ignoruoti ir jau minėtos aplinkybės, kad informacijos apie teismo veiklą stygius turi neigiamą įtaką visuomenės nuomonei apie teismo veiklą arba, švelniau tariant, neskatina pasitikėti teismu. Žinoma, bent iš dalies teisūs yra teigiantieji, kad teismai pagal patį savo veiklos pobūdį negali būti institucijos, patinkančios visiems. Tačiau ganėtinai didelis nepasitikėjimas teismu, kaip pagrindine pažeistų teisių gynimo institucija, neskatina visuomenės narių aktyvumo sprendžiant tarpusavio konfliktus teisiniais būdais, be to, tai gali sukelti visuomenės narių nusivylimą visa valstybės teisine sistema.

Kita vertus, visuomenės pasitikėjimas, pagarba teismui, neabejotinai yra teismų veiklos veiksmingumo garantijos [15, p. 6]. Visuomenei nepasitikint teismais teisėjams tenka dirbti „priešiškomis sąlygomis“ [16, p. 270] – teismams „klijuojama“ uždaros ir kartu nekontroliuojamos institucijos etiketė, abejojama jų sprendimais, juos vengiama vykdyti. Nepagrįsta teismų ir teisėjų, jų priimamų sprendimų kritika žiniasklaidos priemonėse, priešiškas visuomenės narių požiūris negali neturėti įtakos ir konkretaus teisėjo nepriklausomumui. Taip iškyla ir tam tikro „uždaro rato“ grėsmė – nepasitikėjimas lemia veiklos efektyvumo mažėjimą, o šis savo ruožtu neišvengiamai „atsiliepia“ dar didesniu visuomenės nepasitikėjimu. Taigi teigiame, kad viešumo, kaip vieno iš svarbių visuomenės pasitikėjimą teismine valdžia lemiančių veiksnių, skatinimu turėtų būti suinteresuoti ir patys teismai.

11. Kalbant apie viešumą teismo veikloje negalima palikti nuošalėje ir klausimo – kokios yra tokio viešumo ribos? Šiandien vis dažniau pasigirsta prabylančių apie visišką Lietuvos teismų sistemos uždaramą ar „atsitvėrimą“ nuo visuomenės. Šio požiūrio šalininkų neįtikina argumentai, kad teismų sprendimai yra viešai skelbiami internete, galutinės instancijos teismai reguliariai leidžia teismų praktikos biuletenius, kuriuose skelbiami teismų sprendimai, formuojantys bendrą administracinių, civilinių ar baudžiamųjų bylų praktiką. Toks teismo sprendimų viešinimo būdas yra įprasta praktika ne tik Lietuvoje. Manytume, problemos šaknys glūdi kitur. Susiduriame su iš principo skirtingais požiūriais į teismo veiklos viešumą. Panašu, kad kai kam susidaro įspūdis, jog teismo veikla visur ir visada turi būti „permatoma“. Kitaip tariant, susiduriame su absoliutaus viešumo teismo veikloje propaguotojais.

Neneigdami savo prieš tai deklaruotos minties apie poreikį „plėsti“ teismo veiklos viešumo sampratą ribas manytume, kad minėtas požiūris, reikalaujantis absoliutaus teismo veiklos viešumo, yra iš principo klaidingas. Teismų sistemos viešumo ir atskaitingumo visuomenei (dėl kurių poreikio demokratinėje visuomenėje neturėtų kilti didesnių diskusijų) neįmanoma atriboti nuo teismo, kaip institucijos, veiklos specifikos.

¹ Pavyzdžiui, apylinkių ir apygardų teismų išnagrinėtų civilinių bylų skaičius per ketverius metus padidėjo ketvirtadaliu – nuo 119843 bylų 2000-aisiais, iki 149646 bylų 2004-aisiais, baudžiamųjų bylų šiek tiek mažiau – nuo 17217 iki 17364 bylų. Tuo tarpu apygardų administracinių teismų išnagrinėtų administracinių bylų skaičius per tą patį laikotarpį šoktelėjo nuo 7261 iki 10518, t. y. beveik 45 proc. [41].

² 2004 m. aukštesnės instancijos teismams apskūsta tik apie 3 proc. pirmosios instancijos apylinkių ir apygardų teismų priimtų sprendimų civilinėse bylose, apie 21 proc. – apylinkių ir apygardų teismų priimtų nuosprendžių baudžiamosiose bylose ir apie 18,24 proc. – apygardų administracinių teismų priimtų sprendimų [41].

Pirma, tam tikras viešumo išimtis numato pagrindiniai teismo proceso principai. Pavyzdžiui, tiek baudžiamajame, tiek civiliniame, tiek administraciniame procesuose įtvirtintas teisėjų pasitarimo slaptumo principas (CPK 19 str., BPK 298 str., ABTĮ 85 str.). Pažymėtina, kad šis principas draudžia teisėjų kolegijos nariams kaip nors viešinti diskusijas, vykusias pasitarimų kambaryje [10, p. 186], taigi visuomenės narių teisę žinoti, ar teismo sprendimas buvo priimtas vienbalsiai, kokie argumentai buvo lemiami atmetant vieno ar kito kolegijos nario nuomonę, bent jau iš dalies riboja minėto principo reikalavimai. Kita išimtis – neviešas bylos nagrinėjimas, numatytas tiek nacionaliniuose proceso kodeksuose, tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje [20]. Plačiau nesileisdami į diskusiją apie šias viešumo principo išimtis tiesiog priminsime, kad suteikdami prioritetą absoliutaus teismo veiklos viešumo propaguotojų požiūriui neišvengtume keblumų dėl įvairių privataus gyvenimo sričių (šeimos, susirašinėjimo slaptumo¹ ir pan.) atskleidimo nagrinėjant bylas teisme ir taip verstume teismą ne ginti, o pažeidinėti žmogaus teises.

Antra, teisės į informaciją ribojimas pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio 2 dalį gali būti pateisinamas siekiu užtikrinti teismo autoritetą ir nešališkumą [33], o tai reiškia, kad išimtiniais atvejais žiniasklaidos priemonių galimybė itin kritiškai vertinti ir komentuoti teismo procesus bei atskirų teisėjų darbą gali būti siaurinama siekiant apsaugoti visuomenės narių pasitikėjimą teismu. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pažymėjęs, kad teisminė valdžia, kaip teisingumo – vienos esminių demokratinės valstybės vertybių garantas, norėdama funkcionuoti išties veiksmingai, turi naudotis visuomenės pasitikėjimu. Todėl būtina užtikrinti, kad šis pasitikėjimas būtų apsaugotas nuo destruktivaus, nepagrįsto puolimo, ypač atsižvelgiant į tai, kad teisėjai, būdami susaistyti konfidencialumo pareigos, ne visuomet gali tinkamai apsiginti nuo kritikos [23].

Galų gale nederėtų pamiršti, kad teismo valdžia, nors ir būdama viena iš trijų valstybės valdžių, dėl savo vykdomos funkcijos prigimties negali būti atskaitinga politinei valdžiai. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad teisėjas pagal jo atliekamas pareigas negali būti priskirtas prie valstybės valdininkų ir negali būti reikalaujama, kad jis dalyvautų vykdamas kokią nors politikos kryptį [24]. Teisėjas neprivalo jokiai valstybės institucijai ar pareigūnui pasiaiškinti dėl savo nagrinėjamų bylų, o teisėjo sprendimus proceso įstatymuose nustatyta tvarka gali persvarstyti ir pakeisti ar panaikinti tik aukštesnės pakopos teismas [43]. Šios nuostatos, būdamos neatsiejama teismų nepriklausomumo principo dalimi, jokiū būdu neturėtų būti vertinamos kaip teismų ar teisėjų „privilegija“ – teismo nepriklausomumo principo paskirtis yra užtikrinti kiekvieno asmens teisę, kad bylą nagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas. Deja, minėtų nuostatų ne visada paisoma. Pateikiame pavyzdį: Teismų tarybos vienas iš Seimo komitetų yra prašęs įvertinti apylinkės teismo teisėjo priimtos nutarties teisėtumą [25].

12. Ar minėti argumentai reiškia, kad kritikų, kaltinančių Lietuvos teismų sistemą viešumo stygiu, argumentai visiškai nepagrįsti? Jau minėjome, kad šių dienų realijos diktuoja teismo sistemai keisti nusistovėjusias tradicijas ir į teismo veiklos viešumą žvelgti plačiau, neapsiribojant siauru viešumo teismo veikloje sampratos aspektu. Kalbėdami apie visuomenės nepasitikėjimą teismais norėtume prisiminti žurnalistės M. Sprouse taiklią mintį – visuomenė linkusi nepasitikėti tuo, ko ji nesupranta [26].

Šiandien informacija apie teismų veiklą Lietuvoje iš esmės apsiriboja specializuotais teismų praktikos biuleteniais, leidžiamais Aukščiausiojo ir Vyriausiojo administracinio teismų, informacija, pateikiama kai kurių teismų (Aukščiausiojo, Vyriausiojo administracinio, Apeliacinio, Vilniaus bei Kauno apygardų), Nacionalinės teismų administracijos interneto svetainėse. Vertinant šiuos „tradicinius“ informacijos apie teismų veiklą skelbimo būdus tenka pripažinti, kad „sausą“ teisinę informaciją didžiosios dalies visuomenės nepasiekama, o asmenims, neturintiems teisinio išsilavinimo, neretai yra sunkiai suprantama. Galų gale teisinio išsilavinimo neturinčiam asmeniui, ypač pačiam nesusidūrusiam su teismo procesu, dažnai sunku suprasti ir kai kuriuos teismo nepriklausomumo principo aspektus. Juk neretai piktinamasi, kodėl negali būti pareikalauta, kad teisėjas pasiaiškintų dėl priimto sprendimo, kodėl teismų savivaldos institucijos ar atitinkamo teismo administracija negali turėti įtakos bylos eigai ir rezultatui. Šis teismo veiklos specifikos nesuvokimas kartais pavirsta ir griežtesniu teiginiu – teismai niekam neatskaitingi, „valstybė valstybėje“. Taigi specializuoti, pirmiausia teisinei visuomenei adresuojami informavimo apie teismų veiklą būdai vargu ar yra tinkami siekiant informuoti apie

¹ Šiam teiginiui iliustruoti, manytume, tinka Žurnalistų sąjungos pirmininko D. Radzevičiaus žodžiai, pasakyti pareiškiant nuomonę apie galimybę skleisti informaciją apie žmogaus privatų gyvenimą: „[...] negalima pažeidinėti žmogaus teisių vien dėl to, kad mums tai įdomu“ [21].

teismo veiklą platesnę visuomenės dalį. Beje, į tai jau atkreipė dėmesį ir Lietuvos žiniasklaidos priemonės¹.

13. Teisminė valdžia nefunkcionuoja tuščioje erdvėje, todėl klausimai, susiję su teisingumo vykdymu, gali būti ir yra visuomenės diskusijų objektas [28, p. 58]. Turint galvoje teismui suteiktus įgaliojimus valstybės vardu spręsti kylančius teisinius konfliktus ir nuolat didėjančią demokratinės visuomenės poreikį žinoti valdžios institucijų veiklos būdus ir tam tikra prasme jas kontroliuoti, regis, nieko neturėtų stebinti, kad susidaręs informacijos apie teismų veiklą vaakumas (šiuo aspektu visuomenės nariams nesuprantama informacija bent jau iš dalies prilygsta informacijos nebuvimui) nedelsiant yra užpildomas pačia prieinamiausia, t. y. žiniasklaidos priemonių pateikiama informacija. Spauda, televizija ne visada yra pajėgios tinkamai interpretuoti teisinę medžiagą. Be to, nedera pamiršti, kad žiniasklaida yra verslas, tad nieko nuostabaus, kad siekiant skaitytojo ar žiūrovo susidomėjimo informacija apie teismo procesus žiniasklaidos priemonių neretai pateikiama šiek tiek „sutirštinant spalvas“ arba pabrėžiant vien neigiamą teismų veiklos aspektą [26].

14. Padėtis, kai visuomenės narių nuomonę apie teismus daugiausia formuoja informacija, pateikiama žiniasklaidos priemonių (kurios ją ne visuomet objektyviai ir visapusiškai atspindi), nėra vien Lietuvos fenomenas. Neatsitiktinai dėmesį į informacijos apie teismų vykdomą veiklą ir jų priimamus sprendimus teikimo visuomenei būdus pastaruoju metu atkreipė ir Europos teisėjų patariamoji taryba (toliau – ir CCJE). 2005 m., apibendrinus 25 valstybių atsakymus į parengtą klausimyną, susijusį su teismų ir visuomenės santykiais, padaryta vienareikšmė išvada – laikai, kai pasitikėjimas valstybės institucijomis buvo toks didelis, kad teismai galėjo apsiriboti „kalbėjimu per sprendimus“, negrįžtamai praėjo. Siekdamos išvengti vienpusiškos žiniasklaidos formuojamos nuomonės apie teismų veiklą, užtikrinti teismų veiklos viešumą ir jų vykdomos funkcijos supratimą valstybės institucijos ir patys teismai turi ieškoti naujų, visuomenei prieinamų informavimo apie teismų veiklą būdų [29]. Beje, dar 2004 m. CCJE nuomonėje pabrėžiama: teismai turėtų patys dalyvauti informacijos apie jų veiklą teikimo procese [14].

Tačiau būkime objektyvūs – teismai nėra pajėgūs susidoroti su visuomenės teisinio švietimo užduotimi – juo pagal savo kompetenciją turėtų rūpintis ir kitos valstybės valdžios šakos. Pabrėžiama kita – šiandien teismai nebegali likti nuošalyje ir turi išmokti „būti matomi“. Dalyvauti informacijos apie teismų veiklą skleidimo procese teisminė valdžia gali dviem būdais: dalyvaudama bendroje valstybės teisinio švietimo programose ir pati savarankiškai imdamasi tam tikrų priemonių informuoti visuomenės narius apie teismų vykdomą veiklą bei jos ypatumus.

15. Kokia padėtis nūdienos Lietuvoje? Neabejotina, gyventojams trūksta bendrųjų teisinių žinių. Samprata apie teisinę sistemą, jos veikimo principus taip pat nėra išsami. Teisinis švietimas nėra nuosekliai koordinuojamas, nėra aiškios institucinės teisinio švietimo sistemos, teisinis mokymas bendrojo lavinimo mokyklose nesisistemingas. Neatsitiktinai vykdant Vyriausybės 2004–2008 metų programą [31] neseniai parengta ir patvirtinta 2005–2008 metų visuomenės teisinio švietimo programa [30]. Tačiau ar ji gali veiksmingai palengvinti visuomenei susivokti teismo veikloje? Visuomenės teisinio švietimo programos įgyvendinimas, be abejojimo, yra vykdomosios valdžios užduotis. Tačiau nedalyvaujant (nors ir netiesiogiai) teismų savivaldos institucijoms ir teismams visuomenės akiračio plėtimas šioje srityje nebus visavertis. Kokių visuomenės informavimo būdų galima pasiūlyti imtis patiems teismams? Orientuotis, regis, derėtų į tas sritis, kurių bendros valstybės vykdomos teisinio švietimo programos negali visiškai apimti. Pirmiausia, tai informacijos apie konkrečių visuomenės susidomėjimo sulaukusių bylų nagrinėjimą teikimas. Antra, priemonės, padedančios sušvelninti teismo, kaip neprieinamos ir galbūt nepasitikėjimą (vengiame vartoti žodį – baimę) keliančios institucijos, įvaizdį. Tokiomis priemonėmis galėtų būti informacinių lankstinukų, mokomosios vaizdo medžiagos rengimas „atvirų durų“ dienos teismuose. Žengdami žingsnį visuomenės link teismai pademonstruotų atvirumą,

¹ „Tiesą sakant, tai nėra ir net negali būti efektyvu. Pirmiausia, internetu Lietuvoje kol kas naudojami apie 25 proc. gyventojų. Jeigu dar atmestume moksleiviško amžiaus jaunimą, studentus, kurie vargu ar domisi teismų informacija, procentai dar labiau sumažėtų. Vadinasi, per internetą informacija pasiekia tik labai mažą dalį gyventojų. Antra, Aukščiausiojo Teismo sprendimai, surašyti išskirtinai teisine kalba, vartojant begales terminų, jau savaime nėra labai prieinami plačiajai visuomenei. Be to, AT tik vertina, ar teisingai žemesniųjų teismų teisėjai pritaikė įstatymą. Todėl eiliniam piliečiui tokie įstatyminiai samprotavimai tikrai yra sunkiai įkandami. Tad vis dėlto dažniau ir daugiau, jeigu ne patiems teisėjams, tai jų padėjėjams ar spaudos atstovams (o jie tokiose institucijose kaip teismai privalėtų būti), reikėtų aiškinti žmonėms atskirų bylų motyvus suprantama ir visiems aiškia kalba“ [27].

svarbų veiklos viešumo elementą, sudarantį, kaip minėjome, vieną iš pasitikėjimo teismo institucija segmentų.

16. Šiandieninis teismo valdžios indėlis į informacijos apie teismų veiklą skleidimą nėra svarus. Tenka konstatuoti, kad siekiant realių postūmių teismo vykdomų funkcijų viešinimas turi būti sprendžiamas kompleksiskai, į šį procesą įtraukiant teismų savivaldą. Nors Teismų tarybos sudaryta darbo grupė pasiūlė tam tikras visuomenės informavimo apie teismų veiklą priemones (tarp jų paskirti teismuose valstybės tarnautojus ar kitus teismo darbuotojus, atsakingus už piliečių priėmimo organizavimą ir informacijos, nesusijusios su konkrečia nagrinėjama byla, suteikimą, pranešimų apie rezonansinėse bylose priimtus sprendimus spaudai parengimą, nuolatinės informacijos teikimą žiniasklaidai apie tokių bylų eigą, priimtų procesinių sprendimų motyvų paaiškinimą, spaudos konferencijų organizavimą ir kt.) [33], parengta ir patvirtinta teismo personalo mokymo bendrauti su žiniasklaida programa [34], šių priemonių įgyvendinimas kol kas „stringa“. Manytume, taip yra iš dalies dėl subjektyvių priežasčių – dėl per mažo teismų aktyvumo, iš dalies dėl objektyvių priežasčių – dėl teismo personalo stygiaus, ypač žemesnių pakopų teismuose. Nacionalinė teismų administracija pastangų kompleksiskai spėti šią problemą nerodo. Taigi susidaro netoleruotina padėtis, kad informacijos apie teismų veiklą nuolatiniu pateikimu visuomenei niekas nesirūpina. Teismai vangiai imasi iniciatyvos šalindami šį teisinės informacijos pateikimo stygių, nors, minėjome, turėtų būti suinteresuoti, kad visuomenė geriau suvoktų teismo veiklos specifiką. Konstatuotina, kad jei teismai ir toliau nepakankamai aktyviai vykdys šią jiems tarsi „nebūdingą“ funkciją, visuomenei teks ir toliau tenkintis vieninteliu informacijos apie teismo veiklą skleidėju – žiniasklaida, tiksliau – žiniasklaidos surinkta informacija.

17. Nuo 2003 m. Vyriausiasis administracinis, Apeliacinis, Aukščiausiasis teismai visuomenei pateikia metinius pranešimus. Teismų tarybos 2004 m. sausio 16 d. nutarimu Nr. 175 metinius pranešimus skatinami rengti ir kiti teismai. Pagrindinis tokių pranešimų tikslas – informuoti platesnį asmenų ratą apie teismų sistemą, veiklą, kompetenciją, teismų praktikos raidos tendencijas. Pateikiama reikšmingesnių, formuojančių bendrą teismų praktiką sprendimų ir nutarčių apžvalga, bylų statistika. Tai savotiškas, nors teisės aktuose nenumatytas, atsiskaitymas visuomenei už nuveiktą darbą. Metiniai teismų pranešimai yra viešai prieinami teismų internetiniuose tinklapiuose, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas leidžia ir spausdintas metinių pranešimų versijas. Sutinkame, kad tai reikšmingas žingsnis atveriant teismo sistemos vartus visuomenei. Tačiau vargu ar to užtenka.

18. Pastebėta, kad vis dar nemažai bylininkų neturi pakankamos informacijos apie Lietuvos teismų sistemą ir teismų kompetenciją. Tai vertintume kaip viešumo stokos teismų veikloje vieną iš pavyzdžių. Šiuo atveju nekalbame apie grynai teisinio pobūdžio teismų kompetencijos atribojimo problemas, kurias sprendžia speciali Aukščiausiojo ir Vyriausiojo administracinio teismų teisėjų kolegija. Suprasti administracinių teismų kompetenciją padeda informaciniai lankstinukai, parengti teisinio išsilavinimo neturinčiam asmeniui suprantama kalba, kuriuos nuo 2004 m. reguliariai leidžia Vyriausiasis administracinis teismas. Juose pateikiama informacija apie kreipimosi į administracinius teismus tvarką, aprašomi pagrindiniai proceso teisme principai, bylininkų teisės, pateikiami kreipimosi į administracinį teismą pavyzdžiai. Manytume, teismo veiklos viešinimo aspektu naudinga parengti ir daugiau panašaus pobūdžio lankstinukų – ne tik apie konkrečius teismus, tačiau ir, pavyzdžiui, apie nemokamos teisinės pagalbos teikimo tvarką, teismų savivaldos institucijų sistemą ir kompetenciją. Šį darbą, pasitelkus ir teismų patirtį, turėtų atlikti Nacionalinė teismų administracija, atitinkamos vykdomosios valdžios institucijos.

19. Suprantama, žiniasklaidos priemonės ir toliau vaidins pagrindinį vaidmenį informuodamos visuomenę apie teismų veiklą. Todėl teismams ir žiniasklaidos atstovams būtina ieškoti abiemis šalims priimtinių bendradarbiavimo būdų. Žiniasklaidos atstovai taip pat turėtų būti informuoti, kas ir kokią informaciją apie bylos eigą gali jiems suteikti. Šiuo metu pasitaiko, kad žiniasklaidos atstovai tam tikrus draudimus suvokia kaip nederamą teismo „atsiribojimą“, atsakymą teikti informaciją „prisidengiant“ nepriklausomumu, nors iš tiesų tokie teismo veiksmai tėra nukreipti į proceso dalyvių, pagrindinių proceso principų apsaugą¹. Manytume, kad palengvinti teismo ir žiniasklaidos atstovų diskusiją,

¹ Štai, pavyzdžiui, vienas dienraščių rašo: „Keisčiausia, kad uoliausiai teismų užsisklendimo nuostatas ėmėsi vykdyti pirmųjų instancijų teismai, o labiausiai išreikšti nepriklausomumą – nauji, tik ką pradėję dirbti teisėjai. Gal todėl tiek žurnalistams, tiek kitiems piliečiams kartais susidaro įspūdis, kad teisėjas, draudžiantis fotografuoti teisiamuosius, labiau rūpinasi jų teisėmis nei nukentėjusiuoju, kai tuo tarpu jis turėtų išlikti neutralus“ [27]. Teisininkui nesunku pastebėti, kad šioje situacijoje teisėjo veiksmai

sušvelninti galimą informacijos iškraipymą galėtų teismo oficialiai pateikiama informacija apie didesnį susidomėjimą sukėlusią bylų nagrinėjimą. Čia derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad teisėjų etikos taisyklės [35] draudžia teisėjui komentuoti jo paties nagrinėjamą bylą. Ši nuostata, manytume, pagrįsta, nes priešingu atveju būtų itin sunku išvengti bereikalingų diskusijų teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo tema. Oficialią informaciją apie teisme nagrinėjamų bylų eigą turėtų teikti tam paskirti teismų tarnautojai (kai kurių valstybių praktika, kai spaudos atstovo vaidmenį atlieka vienas iš teismo teisėjų, nėra plačiai paplitusi ir, mūsų nuomone, ne pati geriausia išeitis, ypač turint omenyje tai, kad šiam teisėjui ateityje gali tekti nagrinėti panašias bylas). Pažymėtina, kad kai kurie teismai jau sėkmingai vykdo oficialių pranešimų skelbimo funkciją.¹

Išvados

1. Teismo veiklos viešumas yra vienas iš veiksnių, lemiančių visuomenės pasitikėjimo teismu lygį. Objektivos informacijos apie teismo veiklą stoka neskatina visuomenės pasitikėjimo teismo institucija.

2. Informacijos sklaida apie teismo veiklą vienodai svarbi tiek visuomenei, turinčiai teisę žinoti, kaip funkcionuoja teismo valdžia, tiek teismui, suinteresuotam turėti autoritetą tarp visuomenės narių.

3. Viešumas teismo veikloje negali būti absoliutus. Priešingu atveju kiltų grėsmė teismui pažeisti esminius teismo veiklos principus bei konstitucines žmogaus teises.

4. Teismų savivaldos institucijos ir teismai turi aktyviai dalyvauti skleidžiant visapusišką informaciją apie teismų kompetenciją, funkcijas, nagrinėjamų bylų srautus, vyraujančios teismų praktikos tendencijas.

LITERATŪRA

1. **Gaidys V. ir kt.** Lietuva stojant į Europos Sąjungą//Ekonominė, socialinė ir demografinė padėties analizė. – Vilnius, 2004 www.sti.lt
2. **Visuomenės** nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ pateikta informacija. Info@vilmorus.lt
3. **Žmogaus** teisių įgyvendinimas Lietuvoje. 2004 metų apžvalga. – Vilnius, 2005
4. **Stojimo** į ES proceso stebėseną: teismų gebėjimai. 2002 Lietuva. – Vilnius: Atviros visuomenės institutas, 2002.
5. **Procedūrinis** teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje ir alternatyvios justicijos modelių taikymas. Mokslinė tyrimo ataskaita. – Vilnius, 2004.
6. **Valančius V.** Judicial independence. Lithuania // Traite d'organisation judiciaire comparee/tome2, Madrid 2004.
7. **Independence** of the judiciary. Opinions No 1, 2 and 5 by the Consultative Council of European Judges (CCJE)//Council of Europe, 2005.
8. **A. Paulausko** sveikinimo žodis Apeliacinio ir apygardų teismų Lietuvoje atkūrimo 10 metų minėjime „Garbingi, nepriklausomi ir teisingi“ // Teisės žinios. 2005. Nr. 1(9).
9. **Justice** and the media. Conclusions of the 2nd Conference of European Judges. Crakow, April 25–26, 2005.
10. **Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V.** Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia. 2003. T. 1.
11. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis: Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004. T. 1.
12. **Laiko** ženklai // Lietuvos rytas. 2005 m. liepos 29 d.
13. **Vaišvila A.** Teisės teorija. Antrasis leidimas. – Vilnius: Justitia, 2004.
14. **Fair Trial** within a Reasonable Time. Opinion No. 6 adopted by the Consultative Council of European Judges (CCJE) – CCJE, 2004.
15. **Ethics** and Liability of Judges. Opinion No. 3 adopted by the Consultative Council of European Judges (CCJE) – CCJE, 2002.
16. **Monitoring** the EU Accession Process: Judicial Independence. – Open Society Institute, 2001.
17. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36–1340.

tiesiog yra nukreipti į esminių proceso principų laikymąsi, tačiau žiniasklaidos pateikiama nuomonė aiškiai formuoja neigiamą visuomenės nuomonę.

¹ Žr., pvz., Aukščiausiojo, Vyriausiojo administracinio, Apeliacinio teismų internetines svetaines: www.lat.litlex.lt; www.lvat.lt; www.vtr.lt

18. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37–1341.
19. **Lietuvos Respublikos** administracinių bylų teisenos įstatymas, 1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 // Valstybės žinios. 2000. Nr. 85–2566.
20. **Europos** žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40– 987.
21. **Vireliūnaitė. L.** Nacionalinio transliuotojo elgesys – marazmas // Respublika. 2005 m. liepos 29 d.
22. **Greer S.** The Exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe, 1997.
23. **Europos** Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Prager ir Oberschlick prieš Austriją*. www.echr.coe.int
24. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“ // Valstybės žinios. 1995. Nr. 101– 2264.
25. **Teismų** tarybos 2005 m. birželio 23 d. pareiškimas dėl 2005-06-16 Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto rašto. www.teismai.lt
26. **Ambrasaitė G.** Teismo nepriklausomumas ir visuomenės pasitikėjimas teismu//Justitia. 2000. Nr. 6.
27. **Vitkauskaitė V.** Žvilgsnis // Kauno diena. 2003 m. spalio 15 d.
28. **Macovei M.** Freedom of Expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe, 2001.
29. **Working** Party of the Consultative Council of European Judges (CCJE-GT). Draft Opinion on Justice and Society. – Strasbourg, 2005.
30. **Visuomenės** teisinio švietimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 1675// Valstybės žinios. 2004. Nr. 188–7015.
31. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 2004–2008 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. X-43 // Valstybės žinios. 2004. Nr. 181 – 6703.
32. <http://www.litlex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=39&str=8976>.
33. **Teismų** tarybos 2004 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 175 www.teismai.lt.
34. **Teismų** tarybos 2004 m. gegužės 7 d. nutarimas Nr. 219 www.teismai.lt.
35. **Lietuvos Respublikos** teisėjų etikos taisyklės, patvirtintos 1998 m. gruodžio 18 d. visuotiniame teisėjų susirinkime // Teismų praktika. 1999. Nr. 10.
36. **Varnauskas R.** Uždaras teisėjų klanas neprisileidžia visuomenės // Ekstra. 2005. Nr. 25.
37. **Ignatavičius T.** Nuo priekaištų – prie veiksmų // Lietuvos rytas. 2005 m. liepos 21 d.
38. **Vasiliauskas V.** Teisėjų kasta – valstybė valstybėje. komentaras Lietuvos radijuje. 2005 m. liepos 25 d. <http://www.lrt.lt/news.php?strid=5065&id=783016>.
39. **Lietuvos Respublikos** Prezidento spaudos tarnybos pranešimas. 2005 m. liepos 12 d. www.president.lt.
40. **Informacija** apie Lietuvos Respublikos teismų darbą 2004 metais. www.teismai.lt.
41. **Metinis** pranešimas, 2004. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
42. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69–1 ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999. Nr.109–3192.
43. <http://www.lrt.lt/naujienos.html>

Public Confidence in the Judiciary: Several Aspects of Publicity of the Judicial Activities

*Assoc. Prof. Dr. Virgilijus Valančius
Mykolas Romeris University*

Keywords: judiciary, justice and society, publicity of judicial activities, public confidence.

SUMMARY

The article presents some reflections concerning the concept and limits of publicity of the judicial activities and the impact of the latter over the public confidence in the judiciary.

Although the complication of interrelation between the judiciary and the members of general publics is to the certain extent determined by the mere nature of the judicial activities, namely the public confidence in the judiciary is a criterion directly determining the level of positive communication between the members of the society and courts. Recent surveys of public opinion in Lithuania still reflect dissatisfactory results concerning the public confidence in judiciary which enables the author to declare that there is a problem of miscommunication between them.

Taking into account the results of the last investigations in the mentioned field three important groups of factors influencing the public confidence in the judiciary may be distinguished: 1) publicity of judicial activities, 2) duration of court proceedings, and 3) behaviour of a judge during the trial (judicial ethics). Although none of the mentioned factors may be given a prima facie meaning, only the first one - publicity of judicial activities, directly influences all the members of general publics, whether involved in court proceedings or not. Although the Lithuanian judiciary evidently fulfils the task of protection of human rights and freedoms, public opinion remains unambiguous – judicial system lacks publicity.

The concept of „publicity of judicial activities“ contains different meanings. For the practicing lawyer, judge, prosecutor or law student publicity of judicial activities first of all means publicity of the court hearing and material of the case (publicity in a narrow sense), whereas for the other members of society (mostly politicians, sociologists, journalists, etc.) the concept „publicity of judicial activities“ is foremost connected to the activities of courts as public institutions: their openness, transparency and accountability (publicity in a broad sense).

Taking into account the recent demands of democratic society, it may be concluded that the attitude towards the publicity of judicial activities in a narrow sense is no longer sufficient. Although unconditioned publicity of judicial activities is impossible due to the necessity to follow the general principles of judicial procedure (e.g. protection of private life, independence of the judiciary, etc.), it is desirable to expand this concept to the submission of accessible information on the functioning of courts to the members of general publics.

Publicity of judicial activities in a broader sense is needful not only for the members of the society, but also courts themselves, as public confidence is a prerequisite to the effective functioning of the judiciary. That enables to declare that courts themselves should be concerned with the provision of information to the publics.

After the analysis of the existing sources of information on judicial activities, their advantages and shortcomings, the author tries to suggest some additional measures that courts themselves could take in order to inform the society about the judicial activities.

